

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA BUNGE YA BAJETI

**TAARIFA YA MWAKA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI YA
BUNGE YA BAJETI KATIKA KIPINDI CHA MWEZI FEBRUARI, 2021 HADI MWEZI
FEBRUARI, 2022 PAMOJA NA TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA
SERIKALI KWA KIPINDI CHA NUSU MWAKA, JULAI - DESEMBA 2021**

[Inatolewa chini ya Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]

Ofisi ya Bunge
S.L.P 941
DODOMA.

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
MAELEZO YA JUMLA	1
1.0.UTANGULIZI	1
1.1. Muundo wa Taarifa	1
1.2. Majukumu ya Kamati.....	2
1.3. Njia na Mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati	3
1.4. Shughuli za Kamati zilizotekelezwa.....	4
SEHEMU YA PILI	7
2.0. UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	7
2.1. Maelezo ya Jumla	7
2.3. Tathmini ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2020/21 na Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2021/22.....	10
2.4. Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2021 (The Finance Bill, 2021)	14
2.5. Mapendekezo ya Mwongozo wa Kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali pamoja na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2022/2023	15
2.5.2. Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Njia ya Ubia (PPP)	16
2.6.1. Hoja zilizofanyiwa Kazi na Serikali	17
2.7.1. Masuala muhimu yaliyojitokeza	20
a) Bandari ya Dar es Salaam.....	20
b) Bohari Kuu ya Dawa (MSD)	20
2.9.1. Kuongeza Mapato ya Serikali kupitia mabadiliko ya Sheria mbalimbali.....	26
2.9.2. Mgawanyo wa Fedha za Mkopo toka IMF.....	26
2.9.3. Kupungua kwa Ushuru wa Stempu za Kieletroniki (ETS).....	27
2.9.4. Kubadili Mfumo wa Utoaji wa Idhini ya Matumizi kwa TCRA, TPA TASAC.....	27

2.9.5.	Taarifa zilizowasilishwa Bungeni na Mdahalo kuhusu Maswala ya Uchumi.....	28
2.10.	Changamoto katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati.....	29
2.10.1.	Changamoto ya Kanuni ya Uwasilishaji wa Taarifa za Kamati ya Bajeti	29
2.10.2.	Uwasilishaji wa Hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali pamoja na Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka husika.....	29
2.10.3.	Ziara za Kamati	30
SEHEMU YA TATU		31
3.0	TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KATIKA KIPINDI CHA NUSU MWAKA KUENZIA MWEZI JULAI HADI DESEMBA 2021 NA MWELEKEO HADI MWEZI JUNI, 2022.....	31
3.1.	Sura ya Bajeti na Utekelezaji hadi Disemba 2021	31
3.2.	Uchambuzi wa Mwenendo wa Makusanyo ya Mapato.....	31
3.3.	Uchambuzi wa Mwenendo wa Matumizi	32
3.3	Utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2021 kwa Kipindi cha Nusu Mwaka 2021/2022.....	32
3.4	Mgawanyo wa Fedha za Mkopo kutoka IMF Shilingi Trilioni 1.31 pamoja na Utekelezaji wake	33
SEHEMU YA NNE		35
4.0	MAONI NA MAPENDEKEZO YA JUMLA	35
4.1	Utekelezaji wa Sheria ya Mawasiliano na Kielektroniki (EPOCA).....	35
4.2	Utekelezaji wa Hoja Mahususi zilizofanyiwa maamuzi katika Kikao baina ya Kamati ya Uongozi, Kamati ya Bajeti na Serikali	35
4.3	Mwenendo wa Viwango vya riba na Mfumuko wa Bei	36
4.4	Kushuka kwa Viwango vya Riba za Mikopo Binafsi	36
4.5	Utekelezaji wa Mpango wa kuboresha Mazingira na ufanyaji wa biashara nchini (Blueprint)	37
4.6	Serikali kuweka vipaumbele vichache kwenye mpango	37
4.7	Miradi ya muda mrefu ambayo haitekelezwi	38

4.8	Fedha kwa ajili ya Utekelezaji wa Malengo ya Mpango wa Maendeleo	38
4.9	Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa njia ya ubia (PPP).....	39
4.10	Sheria ya Bima kwa Wote.....	39
4.11	Utengaji wa Bajeti kwa ajili ya Sekta ya Kilimo	39
4.12	Sheria ya Tathmini na Ufuatiliaji (Monitoring and Evaluation Act)	40
4.13	Uwasilishaji wa Mapendekezo ya Mabadiliko ya Sheria ya Ushuru wa Forodha wa Afrika Mashariki	40
4.14	Kuhuisha Mfuko wa Jimbo uendane na Hali ya Uchumi wa Sasa	41
4.15	Uanzishwaji wa Ofisi ya Mpokeaji na Mshughulikiaji wa Malalamiko ya Kodi (Tax Ombudsman)	41
4.16	Daraja la Tanzanite Dar es Salaam na Barabara Unganishi.....	42
4.17	Stempu za Kodi za Kieletroniki (<i>Electronic Tax Stamp-ETS</i>).....	42
4.18	Kuwa na Kalenda ya Kufanya Ukaguzi wa Kodi kila mwaka (Tax Audit)	42
4.19	Ukusanyaji wa Mapato ya Serikali.....	Error! Bookmark not defined.
SEHEMU YA TANO		44
5.0	HITIMISHO	44

TAARIFA YA MWAKA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI YA BUNGE YA BAJETI KATIKA KIPINDI CHA MWEZI JANUARI, 2021 HADI MWEZI JANUARI, 2022 PAMOJA NA TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KWA KIPINDI CHA NUSU MWAKA, JULAI - DESEMBA 2021

[Inatolewa chini ya Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]

SEHEMU YA KWANZA

MAELEZO YA JUMLA

1.0. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Bunge, Toleo la Juni 2020, naomba kuwasilisha Taarifa ya Mwaka kuhusu Utekelezaji wa shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti katika kipindi cha Januari 2021 hadi Januari 2022. Taarifa hii pia inatoa Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali katika kipindi cha nusu Mwaka kuanzia Mwezi Julai hadi Desemba 2021 na mwelekeo hadi Mwezi Juni, 2022.

1.1. Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika katika Sehemu Kuu Tano (5) zifuatazo: -

- i. Sehemu ya Kwanza inatoa Maelezo ya Jumla kuhusu Majukumu ya Kamati na shughuli zinazotekelezwa;
- ii. Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa Majukumu ya Kamati;
- iii. Sehemu ya Tatu inatoa Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali katika kipindi cha nusu Mwaka kuanzia Mwezi Julai hadi Desemba 2021 na mwelekeo hadi Mwezi Juni, 2022;
- iv. Sehemu ya Nne inabainisha maoni na mapendekezo ya Kamati; na
- v. Sehemu ya Tano ni Hitimisho la Taarifa.

1.2. Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kifungu cha 9(1) cha Sheria ya Bajeti Sura ya 439 na Nyongeza ya Nane, Fasili ya 9, ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti ina majukumu yafuatayo: -

- i. Kusimamia shughuli za Wizara ya Fedha na Mipango na Taasisi inazozisimamia;
- ii. Kuchambua na kutoa mapendekezo kuhusu Mpango wa tatu wa Maendeleo ya Taifa wa miaka 5;
- iii. Kujadili na kufanya mapitio kuhusu Mwongozo wa Kuandaa Mpango na Bajeti ya Serikali kila mwaka na kutoa maoni na mapendekezo Bungeni;
- iv. Kutathmini na kuchambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali ya kila mwaka yatokanayo na vyanzo vya kodi na vyanzo vingine visivyo vya kodi;
- v. Kutoa ushauri wa jumla kuhusu Bajeti ya Serikali kwa Bunge na Kamati za kudumu za Bunge;
- vi. Kuchambua makadirio ya bajeti ya Ofisi ya Ukaguzi ya Taifa, Mahakama na Bunge;
- vii. Kupitia Bajeti ya Serikali na kutoa mapendekezo ya jumla kwa Bunge kuhusu masuala ya bajeti;
- viii. Kufuatilia masuala yote ya bajeti yaliyo chini ya mamlaka ya Bunge chini ya Sheria ya Bajeti au Sheria nyingine na kutoa taarifa kwa Bunge;
- ix. Kufuatilia utekelezaji wa Serikali na Taasisi za Umma ili kuhakikisha zinazingatia misingi ya matumizi ya fedha za umma, kama ilivyobainishwa kwenye Sheria hii na Sheria ya Fedha za Umma;
- x. Kuchambua na kushauri kuhusu Miswada ya Sheria inayowasilishwa Bungeni yenye madhumuni ya kuongeza au kupunguza mapato na Bajeti ya Serikali;
- xi. Kupitia taarifa za fedha za nusu mwaka na nyaraka mbalimbali zitakazowasilishwa bungeni na kutoa mapendekezo jinsi ya kuboresha usimamizi na uwajibikaji kuhusiana na fedha za Umma;

- xii. Kufanya utafiti wa mara kwa mara kuhusu mwenendo wa utekelezaji wa Bajeti ya Serikali (sera za kiuchumi, kodi, na fedha) na kutoa mapendekezo kwa Bunge ya jinsi ya kuboresha;
- xiii. Kujadili na kutoa maoni na ushauri kuhusu vyanzo vya mapato ya Serikali na mapendekezo ya hatua za kupunguza utegemezi wa kibajeti;
- xiv. Kuchambua na kutoa maoni na ushauri kuhusu Mpango wa Maendeleo wa Taifa unaopendekezwa na Serikali;
- xv. Kuchambua hoja mahususi zinazojitokeza kwenye Kamati za Kudumu za Bunge za Kisekta wakati wa kujadili na kuchambua Bajeti za Wizara mbalimbali kwa ajili ya kulishauri Bunge na Serikali;
- xvi. Kupitia taarifa za fedha za robo mwaka na nyaraka mbalimbali zitakazowasilishwa bungeni na kutoa mapendekezo kwa Bunge jinsi ya kuboresha;
- xvii. Kutekeleza shughuli nyingine zinazohusu usimamizi wa masuala ya bajeti kama zilivyoainishwa kwenye Kanuni za Kudumu za Bunge na kwa kadri Bunge litakavyoelekeza chini ya Sheria ya Bajeti au Sheria nyingine;

1.3. Njia na Mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kutekeleza majukumu yake kwa weledi na ufanisi, Kamati ilitumia njia na mbinu mbalimbali zilizoendana na matakwa ya Kanuni ya 97(2) na 136 (3) (5) (8), and (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020 kuhusu kukutana, ushirikishwaji wa Wadau kwenye shughuli za Kamati na uzingatiaji wa Bajeti ya Kamati iliyoidhinishwa katika Mwaka wa Fedha 2020/21 na 2021/22. Njia na mbinu zilizotumika ni zifuatazo: -

- i. Vikao na Wizara kwa ajili ya kupokea na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Wizara na Taasisi inazosisimamia;
- ii. Kuwataka Mawaziri kutoa maelezo na ufafanuzi wa masuala mbalimbali yaliyohitaji ufafanuzi.
- iii. Ziara za kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo ya Kimkakati, Maeneo ambayo kuna vyanzo vya mapato ya Serikali au

- yanahusiana na malengo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa ili kujiridhisha na ufanisi wa utekelezaji wa Miradi husika na kisha kulishauri Bunge ipasavyo;
- iv. Kuwaalika Wadau mbalimbali kwa ajili ya kutoa maoni yao kwenye Miswada ya Sheria iliyoletwa kwenye Kamati kwa mujibu wa Kanuni ya 97(2) na 136 (8) (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni 2020;
 - v. Kupokea, kuchambua na kujadiliana na Serikali kupitia Kamati ya Uongozi ya Bunge kuhusu Hoja mahsusi zilizotokana na uchambuzi wa Bajeti za Wizara zinazosimamiwa na Kamati za Bunge za Kisekta katika Mwaka wa Fedha 2020/21 na 2021/2022; na
 - vi. Kupata mafunzo mbalimbali kwa lengo la kuongeza uelewa na kubadilishana uzoefu na Taasisi mbalimbali za Serikali, Sekta Binafsi, Asasi za Kiraia na Washirika wa Maendeleo.

1.4. Shughuli za Kamati zilizotekelezwa

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari, 2021 hadi Januari, 2022 Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti imetekeleza shughuli zifuatazo: -

- a) Kufuatilia na kusimamia utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2020/21;
- b) Kupitia na kujadili utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa katika kipindi cha mwaka 2020/2021;
- c) Kupitia na kujadili kuhusu Mwongozo wa kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2021/2022;
- d) Kutathmini na kuchambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa kipindi cha Mwaka 2021/2022 yatokanayo na vyanzo vya kodi na vyanzo vingine visivyo vya kodi;

- e) Kupitia na kujadili utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Fedha na Mipango pamoja na mafungu yaliyo chini yake kwa mwaka wa fedha 2020/2021; pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo pamoja na Mafungu yaliyo chini yake kwa mwaka wa fedha 2021/2022;
- f) Kupitia na kujadili utekelezaji wa Bajeti za Mifuko ya Mahakama, Bunge na Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kwa mwaka wa fedha 2020/2021; pamoja na kujadili na kuidhinisha Bajeti ya Mifuko hiyo Mwaka wa fedha 2021/2022;
- g) Kuchambua na kushauri kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2021 (The Finance Act, 2021), Muswada wa Mabadiliko ya Sheria mbalimbali Na 6 pamoja na Muswada wa Marekebisho ya Sheria ya Utakatishaji wa Fedha Haramu wa Mwaka 2022;
- h) Kupitia na kujadili kuhusu Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa kipindi cha Mwaka 2022/2023;
- i) Kuchambua Taarifa za utekelezaji na utendaji kutoka kwenye Wizara inayosimamiwa na Kamati pamoja na Taasisi zilizo chini ya Wizara hiyo;
- j) Kuchambua Taarifa ya utendaji kazi ya Ofisi ya Msajili wa Hazina kwa mwaka wa fedha 2021/2022;
- k) Kushiriki mafunzo mbalimbali yenye lengo la kuwaongezea wajumbe wa Kamati uwezo wa kutekeleza majukumu yake; Mafunzo hayo yalikusiana na masuala ya kodi, fedha pamoja na mifumo mbalimbali ya ukusanyaji wa mapato;
- l) Kukutana na wadau wa masuala ya kodi na kujadili changamoto zao zilizojitokeza katika utekelezaji wa sheria mbalimbali za kodi na zisizo za kikodi zinazoathiri sekta binafsi. Baadhi ya Wadau waliokutana na Kamati ni wafuatao: - Tanzania Chamber of Commerce, Industry and Agriculture

(TCCIA), Tanzania Private Sector Foundation (TPSF), Tanzania Mobile Network Operators Association (TAMNOA), Confederation of Tanzania Industries (CTI), Tanzania Horticulture Association (TAHA), Tanzania Bankers Association (TBA), Tanzania Houting Operators Association (TAHOA), Tanzania Tour Operators Association (TATOA), Tanzania Debt Coalliation (TDC), Tanzania Milk Producers Association (TAMPA), Tanzania Gender Network (TGNP) pamoja na Taasisi, Wakala, Mamlaka na Mashirika mbalimbali ya Umma;

- m) Kufanya utafiti na uchambuzi wa vyanzo mbalimbali vya mapato na kutoa mapendekezo kuhusu hatua za kupunguza utegemezi wa kibajeti. Tafiti zilizofanyika ni Utafiti kuhusu Faida na Hasara ya Michezo ya Kubahatisha Nchini pamoja na Utafiti kuhusu Uhimilivu wa Sera za Kibajeti Tanzania;
- n) Kuchambua hoja zilizojitokeza kwenye Kamati za Bunge za Kisekta wakati wa kujadili Bajeti za Wizara kwa mwaka 2021/2022 kwa ajili ya kuishauri Serikali; Kwa kipindi tajwa, Kamati za Kisekta zilizowasilisha Hoja mahsusi zilikuwa zifuatazo: - Mambo ya Nje Ulinzi na Usalama, Viwanda Biashara na Mazingira, Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, Maliasili na Utalii, Katiba na Sheria na Utawala na Serikali za Mitaa;
- o) Kufanya ziara ya ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo na Taasisi mbalimbali pamoja na miradi ya Kimkakati. Miradi iliyotembelewa ni Mradi wa Ujenzi wa Daraja la Tanzanite, Mradi wa Uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam, Mradi wa Uboreshaji wa Vituo vya mpakani pamoja na Mradi wa Uboreshaji wa Mifumo ya Ukusanyaji wa Mapato.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa shukrani kwanza kwako wewe Binafsi na Pili kwa Serikali na wadau wote kwa ushirikiano wao uliowezesha kukamilika kwa shughuli hizi za Kamati.

SEHEMU YA PILI

2.0. UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

2.1. Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, baada ya kuelezea majukumu ya Kamati na shughuli zilizotekelewa kwa kipindi cha Januari 2021 hadi Januari 2022, naomba sasa nitoe Taarifa kuhusu masuala mbalimbali ambayo Kamati imeyabaini wakati wa ikitekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, masuala yatakayotolewa Taarifa ni yafuatayo: -

- i. Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2020/2021;
- ii. Tathmini ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2020/21 na Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2021/22;
- iii. Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2021 (The Finance Bill, 2021);
- iv. Mapendekezo ya Mwongozo wa Kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali pamoja na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2022/2023;
- v. Hoja Mahsusi za Kamati za Bunge za Kisekta;
- vi. Ziara za Kamati za Kutembelea Taasisi, Idara na Mamlaka mbalimbali;
- vii. Mafunzo kwa Kamati;
- viii. Mafanikio katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati;
- ix. Changamoto katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati;

2.2. Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2020/2021

Mheshimiwa Spika, tathmini ya utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2020/2021 inakwenda sambamba na kuangalia mwenendo wa viashiria

mbalimbali vya uchumi jumla. Kwa muhtasari mwenendo wa viashiria hivyo vya ukuaji wa uchumi vimetathminiwa kama ifuatavyo: -

2.2.1. Pato la Taifa

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka 2020, Pato la Taifa lilikua kwa **asilimia 4.8** ikilinganishwa na ukuaji wa **asilimia 7** mwaka 2019. Ukuaji huo ulichangiwa zaidi na shughuli za ujenzi, kilimo, uchukuzi na uchimbaji madini. Kiasi hiki ni kikubwa zaidi ya kile kilichokuwa kimekadiriwa na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) cha **asilimia 2.5** ikiwa chini ya lengo la nchi la kukua kwa **asilimia 5.5**. Kupungua kwa kasi ya ukuaji katika kipindi husika kulichangiwa na mvua zilizozidi wastani zilizosababisha mafuriko ambayo yaliharibu miundombinu ya uchukuzi na uhifadhi wa mizigo nchini na kuchelewesha utekelezaji wa baadhi ya miradi pamoja na athari za mlipuko wa ugonjwa wa homa kali ya mapafu (Uviko 19) ulioenea katika nchi nyingi ambazo ni washirika wetu wakubwa kibiashara. Vilevile, homa hiyo ya mapafu ilisababisha kushuka kwa sekta ya utalii ambayo inachangia kiasi kikubwa cha mapato ya kigeni.

2.2.2. Mfumuko wa Bei

Mheshimiwa Spika, Mfumuko wa bei umeendelea kushuka na kubaki katika wigo wa tarakimu moja ambapo ulifikia wastani wa **asilimia 3.3** mwaka 2020, ikilinganishwa na wastani wa **asilimia 3.4** mwaka 2019. Mwenendo huu uko ndani ya lengo la muda wa kati la **asilimia 5.0** na ndani ya wigo uliowekwa kwa mujibu wa vigezo vya mtangamano wa kiuchumi katika Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC), kiwango ambacho hakizidi **asilimia 8.0** na wigo uliowekwa na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (SADC) wa kati ya **asilimia 3.0** hadi **7.0**.

Mheshimiwa Spika, kiwango hiki cha mfumuko wa bei kilitokana na upatikanaji wa chakula cha kutosha, bei ndogo ya mafuta kwenye soko la dunia, utulivu wa thamani ya Shilingi ya Tanzania dhidi ya Dola ya Marekani na sarafu nyingine duniani, na sera madhubuti ya fedha na sera

ya bajeti. Hata hivyo, hali ya upungufu wa chakula katika baadhi ya nchi jirani, iliyosababishwa na nchi hizo kufunga baadhi ya shughuli za kiuchumi kufuatia mlipuko wa UVIKO-19, inaweza kusababisha mfumuko wa bei kuongezeka kwa kiasi. Hivyo, Kamati inashauri Serikali kuchukua tahadhari ya suala hili ili kuondokana na adha ambayo inaweza kujitokeza hapo baadae ikiwa ni pamoja na kuwa na hifadhi ya kutosha ya mazao ya chakula hasa ikizingatiwa kwa sasa Wananchi wameruhusiwa kuuza mazao yao nje ya nchi.

2.2.3. Mwenendo wa Thamani ya Shilingi

Mheshimiwa Spika, thamani ya Shilingi ya Tanzania dhidi ya Dola ya Marekani na sarafu nyingine za washirika wakuu wa biashara ulimwenguni imeendelea kuwa tulivu. Hali hii imechangiwa kwa kiasi kikubwa na mfumuko mdogo wa bei, utekelezaji thabiti wa sera ya fedha, usimamizi imara katika kuhakikisha uwazi na utaratibu mzuri katika soko la kubadilisha fedha za kigeni, kuimarika kwa urari wa biashara, pamoja na bei ndogo ya mafuta katika soko la dunia. Katika kipindi cha Desemba 2020, dola moja ya Marekani ilibadilishwa kwa wastani wa **shilingi 2,309.19** ikilinganishwa na **shilingi 2,300.62** kipindi kama hicho mwaka 2019 sawa na kushuka kwa **asilimia 0.37**. Kamati inaendelea kuisitiza kwamba njia pekee na ya uhakika ya kuhakikisha kwamba thamani ya Shilingi ya Tanzania ina imarika dhidi ya Dola ya Marekani ni kuwekeza katika maeneo ambayo yataongeza mauzo ya bidhaa na huduma nje ya nchi.

2.2.4. Deni la Serikali

Mheshimiwa Spika, hadi Desemba, 2020, Deni la Serikali lilifikia **Shilingi trilioni 59.01**, sawa na ongezeko la **asilimia 7.6** ikilinganishwa na shilingi trilioni 54.85 kipindi kama hicho mwaka 2019. Kati ya kiasi hicho, deni la nje ni **Shilingi trilioni 42.83** na deni la ndani ni **Shilingi trilioni 16.18**. Ongezeko la deni limetokana na Ukopaji kwa ajili ya kugharamia miradi mbalimbali ya maendeleo na malimbikizo ya riba ya deni la nje, hususan

kwa nchi zisizo wanachama wa kundi la Paris (Non Paris Club members) ambazo Serikali inaendelea kujadiliana nazo. Aidha, kwa viwango vyote vya kimataifa Deni letu ni himilivu na linalipika.

2.3. Tathmini ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2020/21 na Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2021/22

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 113 (5) (a) Bunge lilijadili mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa mwaka 2020/2021 uliowasilishwa Bungeni na Waziri wa Fedha na Mipango. Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2021/22 ni wa kwanza katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano wa 2021/22 – 2025/26 wenye Dhima ya Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu.

Mheshimiwa Spika, Mpango huu ulikuwa na maeneo makuu matano ya kipaumbele ambayo ni: kuchochea uchumi shindani na shirikishi; kuimarisha uwezo wa uzalishaji viwandani na utoaji huduma; kukuza biashara; kuchochea maendeleo ya watu; na kuendeleza rasilimali watu. Baadhi ya masuala yaliyobainishwa katika tathmini ya utekelezaji wa mpango wa mwaka 2020/2021 ni kama ifuatavyo: -

2.3.1. Uwepo wa Miradi ya muda mrefu ambayo haitekelezwi

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wake Kamati ilibaini kwamba utekelezaji wa Miradi ya kimkakati ya muda mrefu umekuwa ya kusuasua. Miradi iliyoambuliwa ni Mradi wa Kuchakata na Kusindika Gesi Asilia (Liquefied Natural Gas - LNG) – Lindi; Mradi wa Mkulazi II – Mbigiri Estate; Mradi wa Ujenzi wa Reli ya Kiwango cha Kimataifa Standard Gauge Railway ya Mtwara – Mbamba Bay na matawi ya Mchuchuma na Liganga; Mradi wa Makaa ya Mawe – Mchuchuma na Mradi wa Chuma – Liganga; na Mradi wa Commuter Train Dar es Salaam. Kamati iliitaka Serikali kuanza kutekeleza miradi hii katika mwaka wa fedha unaokuja

kwa sababu miradi hii haitegemei Bajeti ya Serikali na ina manufaa makubwa kwa Taifa.

2.3.2. Miradi ya Barabara ya miaka mingi kutokutekelezwa kikamilifu

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa barabara 38 zenye jumla ya **Kilomita 8,575.29** zilizopo kwenye hatua mbalimbali na kubaini mambo yafuatayo: Kwanza, kuna barabara ambazo zina miaka zaidi ya 10 katika hatua ya upembuzi yakinifu na uchambuzi wa kina na hazijaanza kujengwa. Pili, kuna baadhi ya barabara zimejengwa kilomita chache na ujenzi haujaendelea kwa miaka mingi. Aidha, Barabara mpya zinaendelea kuibuliwa ilihali barabara za zamani hazijakamilika na kuna ongezeko la malipo ya riba kwa Serikali linalotokana na kutolipa wakandarasi kwa wakati kwa kigezo cha uhakiki.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kukamilisha ujenzi wa barabara zilizoainishwa kwenye Mpango na kuharakisha malipo ya wakandarasi pindi hati za malipo (certificates) zinapowasilishwa. Pia, endapo itabidi Serikali ifanye uhakiki usizidi siku 20 za kazi. Hatua hizi zitasaidia kupunguza hasara inayotokana na riba na kuleta maendeleo yaliyokusudiwa kwa haraka.

2.3.3. Mpango kutokufikiwa malengo kutokana na upatikanaji wa fedha

Mheshimiwa Spika, Moja ya changamoto kubwa ya kutofikia malengo ya utekelezaji ni kukosekana kwa fedha za maendeleo. Kwa mfano, katika mwaka 2020/21 matumizi ya maendeleo yalifikia **asilimia 83.5** ya lengo na hii ni kwa fedha zinazotokana na mapato ya Serikali tu. Utoaji huu wa fedha za kugharamia umekuwa ni wa kuridhisha ukilinganisha na miaka ya nyuma. Hivyo, Kamati iliisisitiza Serikali kutoa fedha za matumizi ya maendeleo kwa wakati kama zilivoidhinishwa na Bunge ili mipango tunayojiwekea kila mwaka itekelezwe kama ilivyokusudiwa.

2.3.4. Ushirikishwaji hafifu wa Sekta Binafsi katika kutekeleza Mpango

Mheshimiwa Spika, pamoja na kwamba Sekta binafsi ni injini ya kuchochea ukuaji wa uchumi na maendeleo ya watu, ushirikishwaji wake katika utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo si wa kuridhisha. Sekta binafsi nchini bado inakabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- i. Wingi wa Mamlaka za udhibiti zinazosimamia shughuli za sekta binafsi;
- ii. Ugumu katika upatikanaji wa mikopo na uwepo wa riba za juu na ucheleweshaji wa utolewaji wa maamuzi;
- iii. Wingi wa leseni, tozo na ada kwenye biashara moja; na
- iv. Ukiritimba katika kupata vibali vya kazi na ujenzi.

Mheshimiwa Spika, Tangu kuanzishwa kwa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara na Uwekezaji Nchini “*Blue Print*” ni miaka mitano sasa. Hata, hivyo hadi hivi sasa hakuna Taarifa ya Serikali inayoonyesha katika kipindi cha miaka mitano imetetekezwa kwa asilimia ngapi. Kamati inaishauri Serikali katika Hotuba ya Bajeti ya Mwaka 2022/23 na miaka inayokuja uwekwe utaratibu kwa kila sekta kuainisha hatua zilizochukuliwa katika kuboresha mazingira ya uwekezaji na ufanyaji biashara kwa sekta husika. Vilevile imefika wakati sasa kufanya marejeo ya kina Comprehensive review ili kuangalia ufanisi wa mpango huo. Kamati inaamini kwamba utekelezaji wa *Blueprint* ni mwarobaini wa kutatua changamoto hizi.

2.3.5. Uwekezaji hafifu katika utekelezaji wa Miradi ya Sekta ya Kilimo

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Kilimo inachangia Shilingi **Trilioni 44.08** sawa na **asilimia 26.9** ya Pato la Taifa la Shilingi **Trilioni 163.88**. Mchango wa Sekta ya Kilimo kwenye uchumi umeshuka kutoka **asilimia 29** mwaka 2015 hadi **asilimia 26.9** mwaka 2019 na Sekta imekuwa ikikua chini ya **asilimia 5**. Uchambuzi wa Kamati umebaini kwamba sekta

zinazokuwa kwa kasi kama vile ujenzi **asilimia 14.4** ni kutokana na uwekezaji wa Serikali katika sekta husika. Hivyo, ni wazi kwamba Serikali ikifanya uwekezaji kwenye Sekta ya Kilimo kwa kuhakikisha inaendeleza kilimo cha umwagiliaji, upatikanaji wa pembejeo za kilimo na viuatilifu kwa bei nafuu, upatikanaji wa mbegu bora za mazao na mifugo, na kuimarisha upatikanaji wa mitaji kwa ajili ya uwekezaji kwenye sekta ya kilimo. Aidha, kuna haja ya kuongeza kasi katika kuongeza thamani ya mazao pamoja na kutafuta masoko ya uhakika ya mazao ya chakula na biashara. Hatua hizo zitachochea ukuaji wa uchumi na kupunguza umasikini kwa kiasi kikubwa ikizingatiwa kwamba sekta ya kilimo inatoa ajira kwa asilimia 66.3 ya watazania.

2.3.6. Utekelezaji wa Vipaumbele

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati kuhusu maeneo ya Vipaumbele katika Mpango wa Maendeleo wa Mwaka 2020/21 ulibaini masuala yafuatayo: -

- i. Wengi wa Vipaumbele na hivyo kufanya mgawanyo wa rasilimali kuwa mgumu na kukamilisha vipaumbele vichache tu; na
- ii. Baadhi ya maeneo ya vipaumbele yamekuwepo tangu mpango wa kwanza wa maendeleo na havitekelezwi mfano ujenzi wa mabwawa ya Kidunda na Farkwa.

2.3.7. Ukwepaji wa Kodi na Biashara ya Magendo

Mheshimiwa Spika, Ukwepaji kodi kwa baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu hususan kupitia biashara za magendo, uhamishaji wa faida (transfer pricing) kwa Kampuni zenye mtandao wa kimataifa na kutokutoa na kudai stakabadhi za kielektroniki (EFD receipt) wakati mauzo yanapofanyika, husababisha upotevu mkubwa wa mapato ya Serikali. Kamati inaishauri Serikali masuala yafuatayo: Kwanza ni kuangalia uwezekano wa kuanza kutoa mashine za EFD bure ili zitumiwe na wafanyabiashara wengi zaidi na pili ni kuimarisha Kitengo cha Kodi za Kimataifa cha Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) ili kupunguza ukwepaji

wa kodi kupitia makampuni ya kimataifa. Aidha, TRA inashauriwa kufanya utafiti ili kubaini namna bora ya kupata mapato kutokana na uchumi wa kidijiti.

2.4. Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2021 (The Finance Bill, 2021)

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 86 (5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, Kamati iliwasilisha Bungeni taarifa yake ya maoni na ushauri kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2021 (The Finance Bill, 2021)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipitia na kujadili Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2021. Shughuli hii ilifanyika kwa kupitia kifungu kwa kifungu pamoja na kupokea maoni kutoka kwa wadau. Baada ya kujiridhisha na maudhui yake, Kamati ilifanya majadiliano ya kina na Serikali na kupendekeza marekebisho pale ilipobidi. Sheria zilizowasilishwa na kufanyiwa kazi katika Muswada huo ni Sheria Kumi na saba (17) ambazo ni:-

- i. Sheria ya Makampuni, Sura 212 (The Companies Act, (Cap.212)
- ii. Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kieletroniki, Sura 306
- iii. Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura ya 147;
- iv. Sheria ya Mikopo, Dhamana na Misaada, Sura ya 134;
- v. Sheria ya Michezo ya Kubahatisha, Sura ya 41;
- vi. Sheria ya kodi ya Mapato, Sura ya 332;
- vii. Sheria ya Kodi ya Majengo, Sura ya 289;
- viii. Shria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura ya 290;
- ix. Sheria ya Ardhi Sura ya 113, Sheria ya Ushuru wa Stempu Sura189, Sheria ya Usimamizi wa Ajira kwa Raia wa Kigeni Sura ya 436 Sheria ya Elimu, Mafunzo ya Ufundi Stadi Stadi Sura ya 82 na Sheria ya Rufaa za Kodi;
- x. Sheria ya Ukaguzi wa Umma, Sura 418;
- xi. Sheria ya Ushuru wa Barabara na Mafuta, Sura ya 220;
- xii. Sheria ya Uwekezaji Tanzania, Sura ya 38;

- xiii. Sheria ya Bandari Sura ya 166 na Sheria ya Mamlaka ya Udhibiti wa Mawasiliano Sura 172
- xiv. Sheria ya Uwakala wa Meli, Sura 415;
- xv. Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura ya 438;
- xvi. Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania, Sura ya 399; *na*
- xvii. Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura ya 148.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Sheria hizi umefafanuliwa kwa kina kwenye uchambuzi wa Kamati kuhusu utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2021 kwa kipindi cha nusu mwaka.

2.5. Mapendekezo ya Mwongozo wa Kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali pamoja na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2022/2023

Mheshimiwa Spika, mwezi Novemba, 2021 Serikali iliwasilisha Bungeni Mapendekezo ya Mwongozo wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti pamoja na Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka 2022/2023 kama Sheria ya Bajeti inavyoelekeza. Kamati ya Bajeti ilipitia na kujadiliana na Serikali kuhusu Mapendekezo ya Mwongozo na Mpango huo. Kimsingi, Mwongozo huo umeelekeza masuala ya msingi ya kuzingatwa katika uandaaji wa Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, Mapendekezo ya Mpango yanaonesha kwamba katika mwaka wa fedha 2022/2023 Serikali inatarajia kukusanya na kutumia jumla ya **Shilingi Trilioni 39.4** ikiwa ni sawa na ongezeko la **asilimia 7.4** ukilinganisha na bajeti ya mwaka 2021/22 ya **Shilingi Trilioni 36.68**. Mapato ya ndani ukijumuisha mapato ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa yanatarajia kuongezeka hadi kufikia **Shilingi Trilioni 28,567.9** ikiwa ni sawa na **asilimia 72.5** ya bajeti. Kati ya fedha hizo mapato ya kodi ni **Shilingi Trilioni 24.24**, mapato yasiyo ya kodi Shilingi **Trilioni 3.39** na mapato ya Halmashauri Shilingi Bilioni 937.05. Aidha, Serikali inatarajia kupata kiasi cha **Shilingi Trilioni 7.444** zikiwa ni misaada na mikopo nafuu kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo na kuziba nakisi ya bajeti.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mapitio hayo, Kamati iliishauri Serikali kuhusu masuala mbalimbali yanayohusu Mapendekezo ya Mpango huo. Maeneo mahsusi yafuatayo: -

2.5.1. Uanzishwaji wa Mfuko wa Dharura

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kifungu cha 35 cha Sheria ya Bajeti sura ya 439 kinataka Serikali kuanzisha Mfuko wa Dharura (Contingency Fund). Pamoja na uwepo wa takwa hilo la kisheria, bado Serikali haijaanzisha Mfuko huo badala yake imekuwa ikitenga fedha za dharura kupitia Fungu 21 – Hazina. Uwepo wa Mfuko huu ungeisaidia sana Serikali inapotokea majanga kama vile lilivyo gongjwa la UVIKO-19. Kamati inaitaka Serikali katika mwaka wa fedha 2022/23 kuanzisha Mfuko huu ili utusaidie tunapopatwa na majanga na kuondokana na utaratibu wa kuweka fedha za dharura katika Fungu 21.

2.5.2. Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Njia ya Ubia (PPP)

Mheshimiwa Spika, Ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi ni njia mbadala wa kufadhili miradi ya maendeleo ambayo inazalisha faida ili Serikali ijikite kwenye maeneo mengine ambayo hayavutii Sekta Binafsi. Miradi ya PPP iliyobainishwa katika Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Mwaka 2022/23 ni ile ile ambayo imekuwa ikianishwa kila mwaka na hakuna utekelezaji wa aina yoyote.

2.6. Hoja Mahsusi za Kamati za Bunge za Kisekta

Mheshimiwa Spika, katika Bunge la Bajeti la mwaka 2021, Kamati ilipokea jumla ya hoja mahsusi 12 zilizowasilishwa mbele yake kutoka kwa Kamati za Bunge za Kisekta. Kati ya hoja hizo, hoja 6 zilihusu bakaa ya fedha kwa ajili ya utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa mafungu mbalimbali kwa mwaka wa fedha 2020/21, Hoja 5 zilihusu nyongeza ya fedha kwa ajili ya makadirio ya Mapato na Matumizi ya Mafungu mbalimbali kwa mwaka wa fedha 2021/22 na hoja 1 ilihusu

mapendekezo kuhusu sera, sheria na mabadiliko ya kikodi na hivyo hazikuwa na athari ya kibajeti moja kwa moja.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti ilikamilisha jukumu hili kwa kukutana na Kamati ya Uongozi pamoja na Serikali kwa lengo la kufanya mashauriano kuhusu hoja husika. Katika kikao hicho, Serikali ilitoa ufafanuzi kuhusu hoja husika na matokeo ya mashauriano hayo yaliwasilishwa katika Kamati ya uongozi na baadae Bungeni kupitia Taarifa ya Kamati.

2.6.1. Hoja zilizofanyiwa Kazi na Serikali

Mheshimiwa Spika, baada ya majadiliano baina ya Kamati ya Uongozi, Kamati ya Bajeti na Serikali hoja zilizofanyiwa kazi na Serikali ni kama ifuatavyo: -

a) Ujenzi wa Majengo ya Balozzi za Tanzania Nje ya Nchi

Mheshimiwa Spika, kuhusu ujenzi wa majengo ya Ubalozzi ambayo imekua hoja ya muda mrefu, Serikali ilishaanza kazi za awali katika ujenzi wa jengo la Ubalozzi wa Tanzania nchini Oman. Aidha, Serikali iliahidi kuwa ujenzi wa majengo mengine ya Ubalozzi kwa nchi nyingine utaendelea kutengewa fedha kwa miaka ijayo. Kamati inaendelea kusesitiza ni vyema Serikali ikaona umuhimu wa kuanza ujenzi wa Ofisi za Balozzi kwa Kutumia mifumo mingine ya fedha kama *Mortgage Financing*.

b) Mradi wa EPZ Development Kurasini

Mheshimiwa Spika, kuhusu Mradi wa EPZ Development Kurasini Logistic Centre ambao licha ya Serikali kulipa fidia ya jumla ya **Shilingi Bilioni 101**, lakini takribani miaka saba (7) sasa Mradi haujaanza kutekelezwa. Serikali ilikubali kutoa fedha za fidia **Shilingi Milioni 556.79** kwa wananchi watatu (3) waliobaki kwenye fedha za matumizi mengineyo ya mwezi Aprili, 2021. Fedha hizo zilitolewa mwezi Aprili na wananchi hao walilipwa na kubomoa makazi yao ili kupisha eneo la mradi.

c) Ulipaji wa Fidia wa Maeneo ambayo yamechukuliwa na Jeshi la Wananchi Tanzania (JWTZ)

Mheshimiwa Spika, kuhusu kutokutolewa kwa fidia kwenye maeneo yaliyotwaliwa na Jeshi kwa maeneo ya CSC Duluti, Kikombo, Chato na Nyabange, jumla ya **Shilingi Bilioni 10.9** zinahitajika. Serikali ilieleza kwamba Wizara ya Fedha na Mipango imepokea madai ya fidia kwa ajili ya Chato – Geita **Shilingi Milioni 972.2** na Nyabange – Mara **Shilingi Milioni 203.6** na fedha zilitolewa mwezi Aprili, 2021. Aidha, maeneo yaliyobaki ya CSC Duluti – Arusha na Kikombo - Dodoma, fedha zitatolewa baada ya uthamini kukamilika na madai kuwasilishwa Wizara ya Fedha na Mipango.

d) Utolewaji fedha kwa Tume ya Kudhibiti Ukimwi Tanzania

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2020/21, Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS) iliidhinishiwa jumla ya **Shilingi Bilioni 1** fedha za ndani. Hadi kufikia mwezi Februari 2021 ilikuwa imepokea kiasi cha **Shilingi Millions 500** tu. Baada ya mashauriano Serikali ilitoa kiasi cha Shilingi Millions 5000 kama ilivyokubalika katika mgao wa mwezi wa Mei, 2021.

e) Utengaji wa Fedha kwa ajii ya Miradi ya Mazingira

Mheshimiwa Spika, kwa muda sasa Ofisi ya Makamu wa Rais Mazingira imekuwa ikitegemea fedha za maendeleo kutoka nje. Hivyo, Kamati ilisisitiza kwamba ni lazima sasa Serikali ianze kutenga fedha za ndani ili kurekebisha mazingira. Serikali ilifafanua kwamba ilikubaliana na ushauri wa Kamati kiasi cha **Shilingi Milioni 400** kiliongezwa katika Bajeti ya Maendeleo ya Fungu 31 ya mwaka 2021/22 ikiwa ni *Commitment* ya Serikali katika kusimamia masuala ya mazingira kama inavyoonekana katika **Kiambatisho 1**.

f) Athari za mabadiliko ya Sheria ya Fedha ya mwaka 2019/20

Mheshimiwa Spika, mabadiliko yaliyofanyika kupitia sheria ya Fedha ya mwaka **2019/20** yaliondoa jukumu la kukusanya na kutumia fedha zao kwa Mamlaka za Ngorongoro (NCAA), Wanyamapori (TAWA) na Shirika la Hifadhi za Taifa (TANAPA). Hatua hii imeleta changamoto kubwa kwa jamii za Wanyamapori (WMA) kwa kutopata mgao wao stahiki kwa mujibu wa Sheria ya Wanyama Pori kwa sababu fedha zote zinazokusanywa zinaenda Mfuko Mkuu wa Serikali.

g) Mgao wa Fedha kwa Jamii za Uhifadhi WMA

Mheshimiwa Spika, Baada ya mashauriano, Serikali ilikubali kupeleka jumla ya **Shilingi Milioni 175.41** kwa wanufaika ambao ni Vijiji, WMAs na Wilaya. Aidha, Serikali iliahidi kufanya usuluhishi (Reconciliation) wa takwimu za malipo yaliyowasilishwa na WMAs ikilinganishwa na takwimu za mfumo wa MNRT Portal ili kuhakikisha kwamba WMAs zinapata stahiki zao kulingana na Sheria kabla ya mwisho wa mwaka 2020/21.

2.6.2. Hoja ambazo Serikali iliahidi kuzifanyia kazi

Mheshimiwa Spika, Hoja nyingine ambazo zilihusu masuala ya Sera na kisheria Serikali iliomba muda ili iweze kuzishughulikia zaidi, Hoja hizo zilihusu utolewaji wa fedha za matumizi ya kawaida na maendeleo kwa Mamlaka za TAWA, TANAPA na NCA pamoja na namna ambavyo matumizi yao yanaidhinishwa hasa ukizingatia Mamlaka hizi zina Bodi zake pamoja na Ofisi ya Msajili wa Hazina kama waangalizi wakuu. Ni mategemeo ya Kamati kuwa Serikali imeendelea kuzifanyia kazi hoja hizo kama ilivyoahidi.

2.7. Ziara za Kamati za Kutembelea Taasisi, Idara na Mamlaka mbalimbali

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari 2021 hadi Januari, 2022, kwa nyakati tofauti, Kamati ilifanya ziara katika mikoa ya Arusha na Dar es Salaam. Ziara hizo zilikuwa na lengo la: -

- i. kukagua shughuli zinazotekelezwa na Taasisi zinazosimamiwa na Kamati;
- ii. kukagua utekelezaji wa Mifumo mbalimbali ya kikodi inayosimamiwa na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA);
- iii. kukagua utekelezaji wa Mfumo wa Akaunti Jumuiifu ya Fedha jinsi unavyofanya kazi katika ngazi tofauti Serikalini;
- iv. kutembelea na kukagua shughuli za viwanda pamoja na mashamba ya maua na mbogamboga mjini Arusha; na
- v. Kukagua utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo na kodi zinazochukuliwa na Serikali kwa lengo la kuongeza mapato ya Serikali na kuchochea uchumi wa nchi.

2.7.1. Masuala muhimu yaliyojitokeza

Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari naomba niwasilishe masuala muhimu yaliyojitokeza wakati wa ziara za Kamati kama ifuatavyo: -

a) Bandari ya Dar es Salaam

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini masuala makubwa mawili; kwanza, ni kuhusu suala la mkataba wa Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA) na Tanzania International Container Terminal Services Limited (TICTS). Kamati ilitoa maelekezo kwa Serikali kupitia kwa Waziri wa Ujenzi na Uchukuzi kulifanyia kazi suala la Mkataba kati ya TPA na TICTS ili kuangalia maslahi ya Taifa kama yanazingatiwa. Aidha, kutokana na uwekezaji uliofanyika katika Bandari ya Dar es Salaam ni vyema Mkataba wa TICTS ukafanyiwa mapitio. Vilevile, Serikali iangalie uwezekano wa kuipa TPA eneo la EPZA la Kurasini ili litumike kwa ajili ya kuendeleza Bandari kuliko ilivyo hivi sasa ambapo limekuwa maegesho ya malori kwa muda wa miaka 5.

b) Bohari Kuu ya Dawa (MSD)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipotembelea Bohari Kuu ya Dawa (MSD) ilibaini changamoto zifuatazo: -

- i. Mtaji mdogo hivyo kushindwa kutekeleza majukumu yake kikamilifu;
- ii. Utozaji wa Kodi ya ongezeko la thamani kwenye vifungashio vya madawa aina ya "Polyvinyl chloride" (PVC) pamoja na vipuri vya mashine pamoja na ufinyu wa bajeti kwa ajili ya kwa kiwanda cha Keko Phamacetical;
- iii. Utozaji wa Kodi ya Ongezeko la Thamani pamoja na Ile ya Maendeleo ya Reli kwenye Mashine na Vitendanishi vinavyotumika kutoa huduma za uchujaji damu na hivyo kuongeza gharama za huduma hizo nchini;
- iv. Mlolongo wa utaratibu wa ununuzi wa dawa unaosababishwa na Sheria ya manunuzi ya umme na hivyo kuchelewesha ununuzi wa Dawa; na
- v. Kiwanda cha Keko Pharmaceutical Industry kukabiliwa na deni la Shilingi Blioni 12 ambalo lilikopwa na Mbia wa kiwanda hicho toka Taasisi mbalimbali za Serikali na Sekta Binafsi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilishauri Serikali kwanza kuanzisha utaratibu wa utoaji wa fedha za dawa kwa miezi miwili kila mwanzo wa mwaka na Ofisi ya Msajili wa Hazina (TR) kushughulikia deni la Kiwanda cha dawa cha Keko.

c) Mradi wa Kuboresha Mfumo wa Kodi wa TRA

Mheshimwa Spika, Kamati ilitembelea Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) na kujionea mfumo wa kidigitali wa marejesho ya kodi (Electronic Filing of Tax Returns System). Mfumo umetengenezwa mahsusi kupokea marejesho ya kodi, kuchakata marejesho na kodi na kutatua migogoro ya kikodi. Mfumo huu utawasaidia Walipakodi kufanya marejesho ya kodi kidigitali, kuweka kumbukumbu sawa na kuhifadhi nyaraka za marejesho ya kikodi na za kibiashara kwa wepesi zaidi kulingana na sheria za kikodi za nchi. Kamati ilishauri TRA kuuboresha Mfumo huu ili uweze kuwahudumia walipa kodi wa sekta zote nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata pia fursa ya kutembelea Mfumo wa Uingizaji na Uondoshaji wa Bidhaa Bandarini na Mipakani uitwao TANCIS, ambao unaendelea kufanya kazi vizuri.

d) Tanzania Horticulture Association (TAHA)

Mheshimiwa Spika. Kamati ilitembelea taasisi ya Tanzania Horticulture Association (TAHA) ambayo ni taasisi binafsi inayotetea ukuaji na ushindani wa tasnia ya Kilimo cha mbogamboga na maua nchini Tanzania. Kamati ilipata nafasi ya kutembelea na kukagua mashamba mbalimbali ya maua na kubaini changamoto mbalimbali kama kufungwa kwa mashamba ya maua 9 na mashamba ya mboga mboga 5 na hivyo Serikali kupoteza kiasi cha Dola za Marekani Milioni 24 kila mwaka, na kupoteza ajira za watu zaidi ya 1000.

Mheshimiwa Spika, Vilevile, uwepo wa tatizo la kukosekana kwa mnyororo wa thamani wa baridi (Cold chain) madhubuti, husababisha mazao mengi kuharibika wakati wa kusafirishwa. Pia, sekta inakabiliwa na changamoto za kulifikia soko zinazosababishwa na mifumo mibaya ya kitaasisi, gharama kubwa za uzalishaji, huduma mbovu za kiugani zinazopelekea uzalishaji mdogo, kukosekana kwa utafiti na changamoto za kikodi zilizopelekea kufungwa kwa baadhi ya mashamba ya maua na mbogamboga.

e) Kiwanda Bia TBL na Kiwanda cha pombe kali aina ya K-VANT

Mheshimiwa Spika. Kamati ilitembelea viwanda viwili mkoani Arusha kiwanda cha bia cha TBL na kiwanda cha K-VANT ili kukagua Mfumo wa Kodi za Kieletroniki za (Electronic Tax Stamp-ETS) kiwandani. Viwanda vyote vina jumla ya mashine za ETS 18 kati ya hizo mashine 10 zimefungwa katika uzalishaji wa bia na mashine 3 zimefungwa katika uzalishaji wa mvinyo na spiriti na 5 ni kwa ajili ya kinywaji cha K-VANT. Kamati ilibaini kuwa kila mwaka TBL huilipa ETS kiasi cha Dola za Marekani Milioni 9 sawa na Shilingi Bilioni 20 za kitanzania. Fedha hizo zote huenda kwa Mwekezaji moja kwa moja na hakuna fedha zinazopitia Serikalini. Hivyo, Kamati ilishauri Serikali

kuangalia upya Mkataba wa SCIPA ambae ndiye Mmiliki wa Mfumo na TRA ili Serikali iweze kuongeza mapato.

f) Shirika La Uhandisi na Usanifu Mitambo Tanzania (TEMDO) na Kituo Cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC)

Mheshimiwa Spika. Kamati ilitembelea Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania (TEMDO) na Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC) zilizoko Njiro Mkoani Arusha. Lengo la Kamati kutembelea taasisi hizi lilikuwa ni kuangalia ugunduzi unaofanyika pamoja na mahitaji ya kibajeti ya Taasisi hizi. Kamati ilibaini kwamba Taasisi hizi zinakumbwa na changamoto kadhaa zikiwemo uhaba wa fedha za maendeleo, uhaba wa magari ya uendeshaji wa Taasisi, upungufu wa Wafanyakazi pamoja na uhaba wa zana za kiutendaji. Kamati ilishauri Serikali kutatua changamoto za Taasisi hizi muhimu kwa maendeleo ya Taifa hasa ile ya upatikanaji wa fedha za maendeleo.

g) Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania (TANAPA)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Makao Makuu ya Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania (TANAPA). Madhumuni ya ziara hii yalikuwa ni kuangalia utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2021. Kamati ilielezwa kwamba utekelezaji wa Sheria hiyo kwa TANAPA umeleta athari kubwa sana za kiutendaji zifuatazo: -.

- i. Fedha zinazokusanywa hazirejeshwi kwa wakati na hivyo kufanya shughuli za Shirika kukwama;
- ii. TANAPA inakuwa na takwimu halisi za wageni bila takwimu halisi za mapato;
- iii. TRA inakuwa na taarifa za fedha bila kuwa na idadi halisi ya wageni walioingia hifadhini;

- iv. TRA huchukulia fedha zote zilizoingia kwenye akaunti zao za benki kuwa ni mapato pasipokujua kuwa kuna fedha za huduma (Service Fees) ambazo hutolewa na wateja kama (upfront fee of the service);
- v. Ufanisi mdogo katika kuendeleza miundombinu na utoaji wa huduma za utalii; na
- vi. Kukosekana kwa fedha za dharura za kudhibiti ujangili hifadhini.

h) Kutembelea Mpaka wa Tanzania na Kenya- Namanga

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Mpaka wa Tanzania na Kenya-Namanga ili kuangalia Jinsi Kituo cha Pamoja cha Forodha (One stop Boarder Post –OSBP) kinavyofanya kazi. Katika ziara hiyo, Kamati ilipata fursa ya kutembelea upande wa Kenya na kujionea namna Kituo cha Kenya cha Forodha kinavyofanya kazi, na hivyo kuweza kufanya ulinganishi sahihi na upande wa Tanzania.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kwamba Kituo cha Pamoja cha Forodha kinavyofanya kazi (One stop Boarder Post –OSBP) kwa upande wa Tanzania kinakabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- i. Ukosefu wa Cargo Scanner kwa ajili ya ukaguzi wa mizigo;
- ii. Upungufu wa nyumba za makazi ya maafisa wa forodha na uhamiaji;
- iii. Biashara ya magendo katika mpaka huo; na
- iv. Uhaba wa watumishi na vitendea kazi.

Mheshimiwa Spika, changamoto hizi hasa ya (cargo scanner) imesababisha ucheleweshaji wa uondoshaji wa mizigo katika mpaka huo kwa upande wa Tanzania na hivyo kuwa na msururu mrefu wa magari na gharama kubwa kwa wasafirishaji. Aidha, kamati ilibaini mipaka yote rasmi nchini isipokuwa Bandarini na Uwanja wa Ndege wa Dar es salaam hakuna mashine za kukagulia mizigo mikubwa (Cargo scanner). Kamati inashauri Serikali kuhakikisha kwamba ianunua na kusimika (cargo scanner) katika mipaka yote ya Tanzania ili kupunguza msongamano mipakani inayotokana wa ukaguzi kwa kutumia macho yaani Physical Verification ili kuondoa mianya ya rushwa na kuongeza mapato ya Serikali.

2.8. Mafunzo kwa Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi husika, Kamati ilipata fursa ya kupata mafunzo mbalimbali yaliyolenga kuwajengea uwezo na ujuzi kwa Wajumbe wa Kamati. Ofisi ya Bunge kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango na Taasisi zake, Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) pamoja na Programmu za Miradi ya LSP II na PFMRP ziliratibu mafunzo hayo. Mafunzo hayo yaliwasaidia Wajumbe wa Kamati katika kutekeleza majukumu yake ikiwa ni pamoja na kusimamia Bajeti ya Serikali na hatimaye kuweza kushauri Serikali ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Baadhi ya mafunzo ambayo Kamati ilishiriki ni yafuatayo: -

- i. Mafunzo juu ya majukumu ya Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), pamoja na mifumo inayosimamiwa na TRA hasa TANCIS, ETS pamoja na ITAX;
- ii. Mafunzo kuhusu Akaunti Jumuiifu ya Fedha (Treasury Single Account);
- iii. Mafunzo kuhusu uhimilivu wa Deni la Taifa na Viashiria vyake;
- iv. Mafunzo kuhusu Mfumo Jumuiifu wa Uingizaji na Uondoshwaji wa Mizigo Tanzania (Tanzania Customs Integrated System –TANCIS);
- v. Mafunzo ya Uelewa wa Sheria mbalimbali za Kodi na kupitishwa kwenye Sheria ya Ongezeko la Thamani ya Kodi (VAT Act CAP 147) na Sheria ya Utawala wa Kodi (Tax Administration Act, 2014);
- vi. Mafunzo kuhusu Utekelezaji wa Majukumu ya Mamlaka ya Masoko na Mitaji na Dhamana (CMSA) na Soko la Hisa la Dar es Salaam (DSE);
- vii. Mafunzo ya namna ya kukokotoa viashiria muhimu vya uchumi ikiwa ni pamoja na Pato la Taifa, Mfumuko wa Bei, Fahirisi za Bei na hali ya umaskini;

- viii. Mafunzo kutoka Wizara ya Fedha na Mipango pamoja na Benki Kuu kuhusu usimamizi wa Sera za Mapato na Sera za Kibajeti (Monetary and Fiscal Policy);
- ix. Mafunzo ya uelewa juu ya Sheria ya Msajili wa Hazina
- x. Mafunzo kuhusu namna ya kuchambua na kuzitumia Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Serikali.

2.9. Mafanikio katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu yake mbalimbali, Kamati ilifanikiwa katika maeneo yafuatayo; -

2.9.1. Kuongeza Mapato ya Serikali kupitia mabadiliko ya Sheria mbalimbali

Mheshimiwa Spika, katika Muswada wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2021, Serikali ilileta mapendekezo huhusu kuanzisha tozo itakayotozwa kwenye miamala ya simu. Aidha, Serikali pia ilianzisha kutoza Kodi ya Ushindi kutoka kwenye mapato ghafi kwenye michezo ya (Virtual games). Aidha, Serikali ilifanya maboresho katika Sheria ya Ushuru wa Mafuta ili kuongeza Shilingi 100 kwa ajili ya maji na barabara vijijini. Vyanzo vyote hivi vinatokana na ushauri wa Kamati kwa Serikali na baada ya kukubalika vimeongezea mapato ya Serikali ya takribani Shilingi Billioni 600 ambazo zimeelekezwa kwenye miundombinu ya barabara, afya na elimu na matokeo yanaonekana.

2.9.2. Mgawanyo wa Fedha za Mkopo toka IMF

Mheshimiwa Spika, Utakumbuka kwamba Baada Serikali kupokea Mkopo wa **Shilingi Trilioni 1.31**. kwa ajili ya kugharamia Mpango wa kukabiliana na athari za kiuchumi na kijamii kutokana na UVIKO-19, Kamati ya Bajeti ilikutana na Serikali tarehe 6 na 7 Oktoba 2021 ili kujadiliana kuhusu Mgao huo. Mafanikio ya majadiliano hayo yalikuwa kama ifuatavyo: -

- i. Serikali ilikubali kupunguza **Shilingi Bilioni 40** kutoka kwenye fedha za Miradi ya Maji iliyopo Mijini na kuongeza Bajeti ya miradi ya maji iliyopo vijijini hadi kufikia **Shilingi Bilioni 55.5**;
- ii. Serikali ilikubali kufanya reallocation ya fedha zisizopungua Shilingi Bilioni 66 kwenye fedha zilizotengwa kwa shughuli mbalimbali za Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwa ajili ya madarasa ya Shule shikizi; na
- iii. Kupunguza ununuzi wa *Advanced Ambulances* 20 na kuongeza ununuzi wa *Ambulance* za kawaida zaidi ya 40.

2.9.3. Kupungua kwa Ushuru wa Stempu za Kieletroniki (ETS)

Mheshimiwa Spika, Moja ya Changamoto kubwa iliyoletwa na Mfumo wa Stempu za Kieletroniki (ETS) ni gharama kubwa za mfumo huo. Tunakubaliana kwamba Mfumo huo ni muhimu katika kudhibiti udanganyifu na kuongeza mapato ya Serikali lakini umekuwa ukilalamikiwa sana na wafanyabiashara. Baada ya majadiliano ya kina kati ya Serikali na Kamati, Serikali ilikubali kupunguza gharama za mfumo huo kutoka **Dola za Marekani 20** kwa stempu 100 hadi **Dola za Marekani 18.5 kwa stempu 1000** katika kipindi cha mpito wakati wanatafuta mkandarasi mwingine atakaendesha mfumo huo kwa bei nafuu zaidi.

2.9.4. Kubadili Mfumo wa Utoaji wa Idhini ya Matumizi kwa TCRA, TPA TASAC

Mheshimiwa Spika, moja ya changamoto kubwa iliyoletwa na mabadiliko ya Sheria ya Fedha ya Mwaka 2021 ni kuzilazimisha Mamlaka za Mawasiliano (TCRA), Bandari (TPA) na Wakala wa Meli (TASAC), ambazo zinajiendesha kibiashara, kupata idhini ya Mlipaji Mkuu wa Serikali (Paymaster General) kabla hazijatumia fedha zilizotengwa

kwenye Bajeti zao. Kimsingi, Mamlaka hizi si tu kwamba zinasimamiwa na Msajili wa Hazina na zina Bodi zake, lakini mamlaka ya matumizi yamepelekwa kwa Mlipaji Mkuu wa Serikali. Baada ya mabadiliko ya sheria, changamoto ya uchelewesaji wa vibali na utoaji wa huduma kwa haraka ilionekana mara moja. Hivyo, Kamati ilishauriana na kukubaliana na Serikali kwamba idhini ya matumizi ya fedha iwe inatolewa kwa robo mwaka na sio kila mwezi kwa sababu kimsingi idhini za Mamlaka hizi zinatolewa kwa mujibu wa Bajeti zao zilizopitishwa. Hata hivyo, pamoja na makubaliano hayo, bado Kamati itaendelea kujadiliana na Serikali kuhusu uamuzi huu ili kuona kama una afya kwa maendeleo ya mashirika hayo.

2.9.5. Taarifa zilizowasilishwa Bungeni na Mdahalo kuhusu Maswala ya Uchumi.

Mheshimiwa Spika, Katika Kipindi cha Mwaka mmoja, Kamati ya Bajeti imeweza kuwasilisha Bungeni jumla ya taarifa 8 zinazohusu Bajeti ya Ofisi ya Bunge, Mfuko wa Mahakama, Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Serikali pamoja na Mafungu 8 ya Wizara ya Fedha na Mipango. Aidha, Kamati imeweza kuwasilisha Taarifa kuhusu Mpango wa tatu wa maendeleo ya Taifa wa miaka mitano (2020/2021 – 2025/2026), Mapendekezo ya Mpango na Mwongozo wa Uandaaji wa Mpango na Bajeti kwa mwaka 2022/23 pamoja na Taarifa kuhusu Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2021/22. Vilevile Kamati imefanikiwa kuandaa na kuwasilisha Bungeni Taarifa kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2021 na Muswada kuhusu Marekebisho ya Sheria mbalimbali Na 6 wa mwaka 2021. Pamoja na mafanikio hayo, Kamati pia imeweza kuandaa Mdahalo wa Masuala ya Uchumi mwezi Juni 2021 kabla ya kuanza majadiliano ya Bajeti Kuu ya Serikali ya Mwaka 2021/22.

2.10. Changamoto katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu yake mbalimbali, Kamati ilikabiliwa na changamoto zifuatavyo: -

2.10.1. Changamoto ya Kanuni ya Uwasilishaji wa Taarifa za Kamati ya Bajeti

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 69(C), Mwenyekiti anaewasilisha Taarifa ya Kamati anatakiwa kuiwasilisha kwa muda usiozidi dakika 30. Changamoto kubwa inayoikumba Kamati ya Bajeti ni Hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali huwasilishwa kwa zaidi ya masaa mawili na Mpango wa Maendeleo ya Mwaka huwasilishwa pia kwa zaidi ya masaa 2 lakini Kamati ya Bajeti ambayo inachambua nyaraka zote hizo mbili inatakiwa kutoa mapendekezo yake kwa dakika 30 tu. Hivyo, Kamati inashauri wakati wa kuwasilisha Taarifa yake inayohusu Bajeti Kuu ya Serikali na Mpango wa Maendeleo itengewe muda wa dakika 60 sawa na Saa 1 ili Waheshimiwa Wabunge wapate fursa ya kuelezewa ipasavyo uchambuzi uliofanywa na Kamati.

2.10.2. Uwasilishaji wa Hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali pamoja na Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka husika

Mheshimiwa Spika, moja ya eneo ambalo huwa linachukua sura kubwa ya Hotuba ya Bajeti kila mwaka ni mabadiliko ya Sheria mbalimbali za Kodi. Hivyo, kiutaratibu ilitakiwa pindi Waziri wa Fedha na Mipango anaposoma Hotuba yake iambatane na Muswada wa Sheria ya Fedha kwa Mwaka husika. Hata hivyo, imekuwa haifanyiki hivyo na badala yake muswada huletwa baadae na hivyo kuipa Kamati muda finyu wa kuwaita wadau na kupata maoni yao. Hivyo, inashauriwa kwamba Waziri wa

Fedha anapowasilisha Hotuba ya Bajeti iende sambamba na Muswada wa Sheria ya Fedha ya mwaka husika.

2.10.3. Ziara za Kamati

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 116(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni 2020, Mwezi Machi ya kila mwaka Bunge hupokea Mapendekezo ya Serikali ya Mpango wa Maendeleo na Ukomo wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha unaofuata. Mara baada ya kuwasilishwa kwa Mpango na Ukomo wa Bajeti, Kamati ya Bajeti hulazimika kukaa na kuanza kuzichambua nyaraka hizo na kushindwa kwenda kufanya ziara ya Kamati ambazo zinatakiwa kufanyika kwa mujibu Kanuni ya 117 (1) ya Kanuni hizo.

Mheshimiwa Spika, Kwa msingi huo kila mwezi Machi, Kamati ya Bunge ya Bajeti hushindwa kufanya ziara za kukagua utekelezaji wa miradi ya Wizara na maeneo inayosimamia kabla ya kufanya uchambuzi wa Bajeti husika. Hivyo, Kamati inashauri kwamba kwa Bunge la Mwezi Machi kila Mwaka ni vyema ikapewa wiki moja ya ziada ili ifanye ziara za ukaguzi wa miradi kabla ya kipindi kilichopangwa cha vikao vya Kamati za Bunge na ili pindi Mpango wa Maendeleo unapowasilishwa ibaki ikifanya uchambuzi wakati Kamati nyingine za kisekta zikienda kufanya ziara.

SEHEMU YA TATU

3.0 TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KATIKA KIPINDI CHA NUSU MWAKA KUENZIA MWEZI JULAI HADI DESEMBA 2021 NA MWELEKEO HADI MWEZI JUNI, 2022

3.1. Sura ya Bajeti na Utekelezaji hadi Disemba 2021

Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2021/2022 Serikali ilipanga kukusanya na Kutumia jumla ya **Shilingi bilioni 36,681.9** Kati ya fedha hizo jumla ya **Shilingi bilioni 23,003.0** zilitarajiwa kutumika kwa matumizi ya kawaida na **Shilingi bilioni 13,678.9** kwa ajili ya matumizi ya maendeleo. Katika kipindi cha Julai hadi Disemba 2021 Serikali ilimetoa ridhaa ya matumizi yenye jumla ya Shilingi **bilioni 16,505.2**, kati ya fedha hizo **shilingi trilioni 11.143** zilitumika kwa ajili ya matumizi mengineyo na **Shilingi trilioni 5.361**. Kwa ujumla utekelezaji wa Bajeti ni **asilimia 49.5**. Hivyo kwa kuwa ni utekelezaji wa Bajeti kwa mwaka wa Fedha 2021/22 unaweza kufikia asilimia 85 hadi 90. Jambo hili si la kubeza na inatakiwa kumpongeza Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania kwa hatua hii kubwa.

3.2. Uchambuzi wa Mwenendo wa Makusanyo ya Mapato

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai hadi tarehe 31 Disemba 2021 Serikali iliweza kukusanya jumla ya **Shilingi trilioni 18,199.6** sawa na **asilimia 49.6** ya makadirio ya kukusanya na kutumia **Shilingi trilioni**

36.6. Hatua hii ni ya kupongeza kwa sababu inaonyesha kwamba makusanyo ya mapato yanatarajiwa kufikia walau **asilimia 80 hadi 90** ya matarajio.

Jedwali Na. 1 Mwenendo wa Ukusanyaji wa Mapato ya Serikali

Na	Chanzo	Bajeti (2021/22)	Utekelezaji (2021/22)	Asilimia %ya bajeti
1.	Mapato ya Kodi	22,471.1	10,316.8	46
2.	Mapato ya Halmashauri	863,858.0	460.2	53
3.	Mapato yasiyo ya kodi	3,049.8	1,108.9	36
4.	Misaada na Mikopo kutoka nje	2,955.9	1,367.8	46
5.	Mikopo ya ndani	1,838.8	2,361.8	128.4
6.	Mikopo ya ndani roll over	3,150.3	1,201.8	38
7.	Mikopo ya masharti ya kibiashara	2,352.1	1,382.3	59
8	Miradi ya nje	2,955.9	0	0
9	Jumla	36,681.9	18,199.6	49.6

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

3.3. Uchambuzi wa Mwenendo wa Matumizi

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai hadi Desemba 2021 Serikali imetoa ridhaa ya matumizi yenye jumla ya **Shilingi trilioni 16.199**, sawa na **asilimia 45.9** ya bajeti yote ya mwaka Kati ya fedha hizo Shilingi **trilioni 11.14** zilitumika kwa matumizi ya kawaida na **Shilingi trilioni 5.361** zilitumika kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

3.3 Utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2021 kwa Kipindi cha Nusu Mwaka 2021/2022.

Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa 2021 Serikali ilifanya marekebisho katika Sheria 17 kupitia Sheria ya Fedha. Mabadiliko hayo yalifanyika kwa malengo ya

kutekeleza Blue Print ya uboreshaji wa Mazingira ya biashara nchini, uboreshaji wa mfumo wa kodi, kupanua wigo wa ukusanyaji wa mapato ya Serikali pamoja na kutoa msamaha kwa maeneo muhimu ili kuchochea ukuaji wa sekta mbalimbali za Kiuchumi. Hadi kufikia mwezi Disemba 2021 maboresho hayo yalikuwa yamekusanya jumla ya **Shilingi bilioni 443.46** sawa na **asilimia 28.35** ya kukusanya **shilingi trilioni 1.563**.

Mheshimiwa Spika, Kutofikiwa kwa lengo kumetokana na sababu mbalimbali za msingi ni kama zifuatazo: -

- i. Uwepo wa biashara ya Magendo katika mipaka yote ya Tanzania ya Nchi kavu na mipaka ya majini;
- ii. matumizi yasiyoridhisha ya mashine za EFD kwa wafanyabiashara kutotumia mashine za EFD katika ufanyaji wa biashara;
- iii. kutokana na utafiti wa Tanzania Economic Survey 2019, unaonyesha kwamba sekta isiyo rasmi nchini inakadiriwa kufikia asilimia 70 ya biashara yote nchini;
- iv. Walipakodi wengi kushindwa kulipa madeni yao halali ya kodi ambayo wanadaiwa kwa mujibu wa sheria; na
- v. Kukosekana kwa elimu ya mlipa kodi na hivyo wananchi wengi kutotambua kama kudai risiti ni haki yao na kwa kutokufanya hivyo wanamuongezea mfanyabishiashara fedha zisizo halali ambazo zilitakiwa ziwe za Serikali.

3.4 Mgawanyo wa Fedha za Mkopo kutoka IMF Shilingi Trilioni 1.31 pamoja na Utekelezaji wake

Mheshimiwa Spika, utakumbuka kwamba uliridhia Kamati ya Bunge ya Bajeti ikutane na Serikali mwezi Oktoba, 2021 kwa ajili ya kujadili Mpango na Mgawango wa fedha za Mkopo kutoka IMF zenye jumla ya shilingi Trilioni 1.31. Kikao hicho kilihusisha Wizara ya Fedha na Mipango, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Wizara ya Maliasili na Utalii

pamoja na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi na Ofisi ya Rais – Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa. Mgawanyo wa fedha hizo ni kama unavyoonekana kwenye jedwali hapo chini: -

Jedwali Na 2. Mgawanyo wa Fedha za Mkopo kutoka IMF

ENEO	USD MILIONI	SHILINGI BILIONI	ASILIMIA
Maji	66.8	154.4	11.8
Afya	214.1	494.1	37.7
Elimu	125.7	290.4	22.2
MoEST	20.6	47.7	3.6
PO-RALG	105.1	242.7	18.5
Uwezeshaji wa Vijana, Wanawake na makundi yasiyojiweza	4.3	10.0	0.8
Mradi wa hifadhi ya jamii	10.8	25.5	1.9
Maliasili	43.4	100.2	7.6
Utawala	2.2	5.0	0.4
Zanzibar	100.0	231.0	17.6
JUMLA	567.3	1,310.6	100.0

Chanzo: Wizara ya fedha na Mipango

Mheshimiwa Spika, Mkopo huu wa IMF umetoa mafundisho yafuatayo kwa Serikali: -

- i. Fedha za maendeleo zikifuatiliwa kwa makini kama zinavyofuatiliwa fedha hizi za mkopo matokeo chanya yanaonekana;
- ii. Endapo kungekuwa na usimamizi thabiti kwenye fedha za maendeleo kwa Wakuu wa Mikoa, Wakuu wa Wilaya na Wakurugenzi wa Halmashauri kusingekuwa na ubadhilifu katika utekelezaji wa miradi ya Serikali;
- iii. Inawezekana kabisa kwa Serikali kulihusisha Bunge kwenye mgawanyo na matumizi ya mikopo ambayo Serikali inachukua ili kuleta uwazi na uwajibikaji; na

iv. Lazima sasa Serikali iwe na maeneo ya vipaumbele kama ilivyofanya kwenye mkopo huu kwa kuchagua maeneo machache na kuyamaliza kabisa na sio kila mwaka kutenga fedha kidogo kidogo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaamini mafundisho haya yakitumika vizuri Taifa letu litapata Maendeleo ya haraka.

SEHEMU YA NNE

4.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA JUMLA

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Kamati pamoja na utekelezaji wa Bajeti ya Serikali, Kamati ina maoni na mapendekezo yafuatayo: -

4.1 Utekelezaji wa Sheria ya Mawasiliano na Kielektroniki (EPOCA)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Marekebisho yaliyofanyika kwenye Sheria ya EPOCA mwaka 2017, yalielekeza Kampuni zote za simu kujiorodhesha kwenye soko la hisa na kuuza **asilimia ishirini na tano (25%)** ya hisa zake kwa umma na hatimaye kampuni hizo kuorodheshwa kwenye soko la hisa la Dar es salaam,

NA KWA KUWA, Kamati ilibaini kuwa kati ya kampuni zote za simu ni kampuni ya Vodacom tu ambayo imeweza kuingia kwenye soko, lakini sio hisa zote zimeweza kununuliwa na inalalamikiwa kwa kutoa gawio dogo lakini na kushuka kwa thamani ya hisa zake.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Kampuni za simu ambazo bado hazijaorodheshwa kwenye Soko la Hisa la Dar es Salaam ziorodheshwe ili Watanzania waweze kushiriki katika uwekezaji kwenye Sekta ya mawasiliano kama sheria inavyoelekeza.

4.2 Utekelezaji wa Hoja Mahususi zilizofanyiwa maamuzi katika Kikao baina ya Kamati ya Uongozi, Kamati ya Bajeti na Serikali

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, katika utekelezaji wa shughuli za Kamati, imebainika kwamba Serikali imekuwa haitekelezi kikamilifu hoja mahsusi ambazo zimeamriwa katika Kamati ya Uongozi.

NA KWA KUWA, kutotekelezwa kwa maazimio ya Kikao hicho cha Mashauriano huathiri kifedha na utendaji wa Taasisi mbalimbali za Serikali kama ilivyo sasa kwa Shirika la Utangazi la Taifa TBC kutopelekewa fedha zote za maendeleo.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Serikali umuhimu wa kujiwekea utaratibu wa kushughulikia na kufuatilia makubaliano na maazimio ya kikao hicho muhimu.

4.3 Mwenendo wa Viwango vya riba na Mfumuko wa Bei

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, viwango vya riba katika sekta ya benki vimeendelea kuwa vya juu kuliko uhalisia. Kwa Mfano hadi kufikia Novemba 2019 viwango vya riba vilikuwa **asilimia 16.87** ilihali mfumuko wa bei ulikuwa kwa **asilimia 3.8**.

NA KWA KUWA, kutokana na uhusiano wa moja kwa moja kati ya mfumuko wa bei na viwango vya riba haitarajiwi kiuchumi viwango vya riba vizidi mfumuko wa bei kwa zaidi ya mara mbili.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Serikali kuangalia gharama za uendeshaji wa mabanki ili kuhakikisha viwango vya riba vinaendana na mfumuko wa bei.

4.4 Kushuka kwa Viwango vya Riba za Mikopo Binafsi

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, riba ya mikopo binafsi imeendelea kuwa na kiwango cha riba cha juu cha wastani wa **asilimia 17** hadi **20**. Aidha, Kamati ilipokutana na Umoja wa Mabanki nchini ili kubaini ni kwanini wanatoza riba kubwa waleleza sababu zifuatazo: -

- i. Ili kupata taarifa za mkopaji lazima wakusanya Taarifa kwenye Taasisi zaidi ya 6 za Serikali n azote wanalipia ada. Mfano NIDA, RITA, BRELLA, TCRA, CRB na TRA;

- ii. Serikali inatoza ada ya asilimia 2 kwa kila mkopo kwa watumishi wa umma wanaokusanya; na
- iii. Hatua ya Serikali kuandaa mifuko ya dhamana ambayo ilikuwa ikisaidia kupunguza vihatarishi na kutoza riba ya chini.

NA KWA KUWA, Benki Kuu imechukua hatua mbalimbali kuhakikisha kwamba riba za mabanki zinashuka ikiwa ni pamoja na kutoa Shilingi Trilioni 1 kwa ajili ya Kilimo lakini bado riba hazishuki.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Serikali iweke mikakati ya kushughulikia changamoto za Sekta za Kibenki kama nilivyobainishwa ili riba ipungua na kufikia kati ya **asilimia 9** hadi **12** ili mikopo ipatikane kwa gharama nafuu.

4.5 Utekelezaji wa Mpango wa kuboresha Mazingira na ufanyaji wa biashara nchini (Blueprint)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, kwa mujibu wa Taarifa ya Urahisi wa Ufanyaji Biashara na Uwekezaji inayoandaliwa UNCTAD, Tanzania inashika nafasi ya 141 mwaka 2020.

NA KWAKUWA, utekelezaji wa Blueprint ulitarajiwa kuwa mwarobaini wa Tatizo la mazingira yasiyoridhisha ya biashara nchini, lakini utekelezaji wake umekuwa wa kusuasua.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba, Serikali itekeleze kikamilifu Blueprint ili kuboresha mazingira ya uwekezaji na ufanyaji biashara nchini tofauti na ilivyo hivi sasa ambapo inatekelezwa kwa kusuasua. Pia, Utekelezaji wa Blueprint utasaidia kuiwezesha sekta binafsi nchini kushiriki katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa.

4.6 Serikali kuweka vipaumbele vichache kwenye mpango

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, kila mwaka Serikali inatoa vipaumbele vyake katika mpango wa mwaka ambavyo kwa uchambuzi wa kamati vimeonekana kuwa vingi kutekelezwa kwa mwaka mmoja.

NA KWAKUWA, wingi wa vipaumbele umekuwa unasababisha kutekelezwa nusu nusu au kutovitekeleza kabisa.

HIVYO BASI, Kamati inaliomba Bunge liazimie kwamba Serikali kuanzisha utaratibu wa kuwa na vipaumbele vichache walau kila sekta na kuvikamilisha kwa zaidi ya **asilimia 90**, hasa vile vinavyoweza kukamilika katika mwaka mmoja.

4.7 Miradi ya muda mrefu ambayo haitekelezwi

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, kumekuwa na miradi mingi ya muda mrefu ambayo haitekelezwi kama vile Mchuchuma na Liganga, Engaruka Magadi Soda, Ujenzi wa Mabwawa ya Farkwa na Kidunda, na Kurasini Logistic Hub.

NA KWA KUWA, Kamati za Kisekta na Kamati ya Bajeti zimekuwa zikifuatilia miradi hiyo.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Serikali iandae Taarifa ya kina na kuiwasilisha Bungeni kuhusu utekelezaji wa miradi yote ya kimkakati ya muda mrefu na namna itakavyotekelezwa katika muda wa kati na mrefu.

4.8 Fedha kwa ajili ya Utekelezaji wa Malengo ya Mpango wa Maendeleo

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Moja ya changamoto kubwa ya kutofikia malengo ya utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ni kukosekana kwa fedha za maendeleo.

NA KWA KUWA, mafanikio ya Mpango yanapimwa kwa utekelezaji wa Malengo ya Mpango.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Serikali kuandaa na kutumia njia nyingine za kugharamia mpango kama matumizi ya Hati fungani ya Miundombinu *“Infrastructure Bond”* ili fedha zipatiakane kwa ajili ya matumizi ya maendeleo.

4.9 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa njia ya ubia (PPP)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi ni njia mbadala wa kufadhili miradi ya maendeleo ambayo inazalisha faida na pia ni njia ya kushirikisha sekta binafsi katika utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo.

NA KWA KUWA, tangu kuanzishwa kwa Sheria ya PPP mwaka 2010 hakuna mradi hata mmoja uliotekelzwa kwa njia ya PPP.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Serikali kufanya tathmini na kubainisha sababu za msingi za kukwama kwa utekelezaji wa Miradi kwa njia ya PPP ili Taifa linufaike na njia hii ya utekelezaji wa miradi ambayo ina manufaa makubwa. Aidha, Wizara ya Fedha na Mipango iitische mjadala na wadau wa Sekta Binafsi ili kuangalia sababu za kukwama kwa utekelezaji wa miradi kwa njia ya PPP.

4.10 Sheria ya Bima kwa Wote

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Serikali imefanya jitihada kubwa sana kuboresha huduma za Afya nchini ili huduma za afya ziwafikie wananchi wote.

NA KWA KUWA, changamoto kubwa iliyopo ni namna gani wananchi wanapata huduma hizo kwa gharama nafuu, ubora, haraka na uhakika.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Serikali ilete Muswada wa Sheria ya Bima kwa wote *“Universal Coverage Health Insurance”*, katika Bunge la mwezi Aprili 2022 ili Sheria itakayotungwa ianze kutumika katika mwaka wa fedha 2022/23.

4.11 Utengaji wa Bajeti kwa ajili ya Sekta ya Kilimo

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, sote tunatambua umuhimu wa sekta ya Kilimo katika utoaji wa ajira, maendeleo ya uchumi na utoshelevu wa chakula,

NA KWA KUWA, imekuwa ni kilio cha miaka mingi kwamba Serikali lazima iwekeze vya kutosha katika Sekta ya Kilimo ili kukabiliana na changamoto za utegemezi katika mvua, uhaba wa mbegu bora, upungufu wa pembejeo na

zana za Kilimo, upatikanaji wa huduma za ugani pamoja na masoko ya mazao ya Kilimo.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Bajeti ya Maendeleo ya Kilimo iongezwe kutoka Shilingi Bilioni 294.1 kwa mwaka wa fedha 2021/22 hadi **Shilingi Bilioni 500 kwa mwaka wa fedha 2022/23**. Ongezeko hilo likasaidie upatikanaji wa huduma za ugani, pembejeo za kilimo, mbegu, pembejeo na mbolea kwa bei nafuu. Pia, fedha hizo zikaboreshe huduma za umwagiliaji na ugani kwa maeneo yenye ukame.

4.12 Sheria ya Tathmini na Ufuatiliaji (Monitoring and Evaluation Act)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA kimekuwa ni kilio cha muda mrefu cha Bunge kuomba Serikali kuandaa Sheria itakayosimamia masuala yote ya Tathmini na ufuatiliaji bila kuwa na mafanikio,

NA KWA KUWA, matatizo yanayohusu tahmini na ufuatiliaji bado yanaendelea kujitokeza katika utekelezaji wa miradi mbalimbali ya Serikali na kuisababishia Serikali hasara kubwa kwa kutokuwa na mfumo thabiti wa tathmini na ufuatiliaji.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba katika nusu ya kwanza ya Mwaka wa Fedha 2022/23 lazima Serikali ilete muswada wa Sheria ya tathmini na ufuatiliaji na endapo haitafanya hivyo Basi Bunge lako Tukufu kupitia Kamati ya Bajeti litaaandaa muswada na kuuwasilisha Bungeni kwa ajili ya kujadiliwa na kupitishwa ili kuwe na sheria.

4.13 Uwasilishaji wa Mapendekezo ya Mabadiliko ya Sheria ya Ushuru wa Forodha wa Afrika Mashariki

Mheshimiwa Spika, KWAKUWA, mabadiliko ya Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Afrika Mashariki yanapitishwa na Bunge la Afrika Masharikii na yakisharidhiwa kwa mujibu wa Mkataba wa Jumuiya ya Afrika Mashariki nchi wanachama wanawajibika kutekeleza makubaliano hayo. Mapendekezo ya mabailiko hayo yakishapitishwa yawezekana yakawa na madhara hasi kwa watanzania na wafanyabiashara wa Tanzania.

NA KWAKUWA, Bunge la Jamuhuri ya Mungano wa Tanzania huwa halipati fursa ya kuyapitia mabadiliko hayo na kuishauri Serikali kabla hayajaridhiwa na Jumuiya ya Afrika Mashariki.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba iwe ni lazima sasa kwa Serikali kulishirikisha Bunge ama Kamati ya Bajeti kwa niaba ya Serikali kabla ya kuridhia mabadiliko hayo kabla hayajapitishwa na Bunge la Jumuiya ya Afrika Mashariki (EALA).

4.14 Kuhuisha Mfuko wa Jimbo uendane na Hali ya Uchumi wa Sasa

Mheshimiwa Spika, KWAKUWA Viwango vinavyotumika kutoa fedha kwa Mfuko wa Jimbo vilipangwa miaka karibia 20 iliyopita na havijawahi kurejewa mpaka hivi sasa.

NA KWAKUWA Thamani ya Shilingi inaanguka kwa wastani wa asilimia 3 hadi 5 kila mwaka hivyo kupunguza uwezo wa fedha kununua bidhaa na huduma. Mfano mfuko wa Cement miaka 20 iliyopita ulikuwa kati ya **Shilingi 10,000 hadi 15,000** hivi sasa ni **Shilingi 18,000 hadi 25,000** hivyo ni wazi kwamba uwezo wa kufanya manunuzi wa fedha za Mfuko wa jimbo umepungua kwa takribani **asilimia 50**.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Serikali ifanya marejeo ya viwango vya fedha vya Mfuko wa jimbo ili viendane na hali ya sasa ya uchumi.

4.15 Uanzishwaji wa Ofisi ya Mpokeaji na Mshughulikiaji wa Malalamiko ya Kodi (Tax Ombudsman)

Mheshimiwa Spika, KWAKUWA mwaka 2019 Bunge lako tukufu lilipitisha marekebisho ya Sheria ya Usimamizi wa Kodi Sura ya 438 (Tax Administration Act) yaliyokuwa na lengo la kuanzisha Ofisi ya Mpokea Malalamiko ya Kodi. Lengo la Ofisi hiyo ilikuwa ni kumshauri Waziri wa Fedha na Mipango kuhusu malalamiko ya walipa kodi nchini.

NA KWAKUWA Imepita zaidi ya miaka mitatu Ofisi hiyo haijaanzishwa huku malalamiko ya walipa kodi yakiendelea kuongezeka bila kushughulikiwa kwa wakati.

HIVYO BASI, Bunge linashauri kwamba Ofisi hii ianzishwe kabla ya Mwezi wa 6 mwaka 2022 ili iweze kushughulikia malalamiko ya kodi ambayo ilianzishwa kwa ajili yake.

4.16 Daraja la Tanzanite Dar es Salaam na Barabara Unganishi

Mheshimiwa Spika, KWAKUWA Daraja la Tanzanite Dar es Salaam lenye urefu **Km 1.03** na barabara unganishi **Km 5.2**. lililojengwa kwa gharama ya dola za Marekani **Million 107.4** sawa na **Shilingi Bilioni 243.8**.

NA KWAKUWA Daraja hilo ni mbadala wa Daraja la Sea lender la sasa ambalo lipo na linaweza kutumika kwa mtu ambae hatataka kulipa kwa ajili ya kupita daraja jipya la Tanzanite.

HIVYO BASI Bunge linashauri kwamba Serikali kuangalia uwezekano wa Daraja hilo kuwa la kulipia yaani Toll Bridge ili lisaidie kurejesha fedha za mkopo zilizotumiwa kujenda daraja hilo kama ambavyo inafanyika kwa Daraja la Kigamboni.

4.17 Stempu za Kodi za Kieletroniki (*Electronic Tax Stamp-ETS*)

Mheshimiwa Spika, KWAKUWA tarehe 11 Mwezi 11 Mwaka 2021 Kamati ya Uongozi ilikaa na Serikali na kujadiliana kuhusu Umiliki, uendeshaji pamoja na gharama za Mfumo wa Kodi ya Stempu za Kieletroniki.

NA KWAKUWA katika kikao hicho maagizo kwa Serikali yalikuwa yafuatayo: -

- i. Kutangaza zabuni ya kumpata mkandarasi atakaendesha mfumo wa ETS kwa Bei nafuu kuliko bei zilizopo hivi sasa; na
- ii. Kulete Taaarifa kwa Kamati ya uongozi ni kwa namna gani Serikali inaweza kuendesha mfumo huo kwa sababu Wataalamu wa Kitanzania na Wamamlaka ya Mapato wana uwezo na ujuzi wa kutosha.

HIVYO BASI, Bunge linashauri mambo yafuatayo, Kwanza ni kuwasilisha mbele ya Kamati ya Uongozi ambayo uaniongoza wewe Mheshimiwa Spika, msingi wa Maamuzi ya Serikali kumuongezea Mkandarasi alieyepo Muda wa Mwaka mmoja na PILI ni kueleza namna ambayo Mamlaka ya Mapato imjipanga kuchukua na kuendesha mfumo huo badala ya kutafuta mkandarasi mwingine.

4.18 Kuwa na Kalenda ya Kufanya Ukaguzi wa Kodi kila mwaka (Tax Audit)

Mheshimiwa Spika, KWAKUWA Mamlaka ya Mapato Tanzania ina utaratibu wa kukagua walipa kodi wake walau kila baada ya miaka mitatu na inapotokea kwamba mlipaji ana kosa basi huesabika kama ametenda kosa hilo miaka mitatu nyuma. Hali hii husababisha malimbikizo ya faini na adhabu kwa miaka mitatu na kusababisha madeni makubwa kwa walipa kodi.

NA KWAKUWA ukosefu wa watumishi kwa Mamlaka ya Mapato ndio unasababisha kuwa na ratiba ya kufanya ukaguzi wa mara moja kwa miaka mitatu.

HIVYO BASI Bunge linashauri kwamba Serikali lazima iajili watumishi wa kutosha kwa Mamlaka ya Mapato ili ukaguzi ufanyike kila mwaka badala ya miaka mitatu.

4.19 Mahitaji ya Fedha za Dharura kwa ajili ya Ukarabati wa Barabara vijijini zilizoharibika kwa Mvua Zinazosimamiwa na Wakala wa Barabara vijijini.

Mheshimiwa Spika, KWAKUWA wakala wa barabara Vijijini TARURA amekamilisha Tathmini ya mahitaji ya fedha zinazohitajika kwa ajili ya urejeshaji wa mawasiliano ya barabara vijijini.

NA KWAKUWA kiasi kinachohitajika ni **Shilingi bilioni 111.375** ambacho ni zaidi ya kiwango kilichokuwa kimetengwa kwa ajili ya matumizi ya dharura kwa **WAKALA**

HIVYO BASI Bunge linaishauri Serikali kutenga katika Bajeti ya mwezi wa Pili walau Bilioni 60 na mwezi Machi **Bilioni 50** na kuzipeleka kwa Wakala wa Barabara vijijini ili kuwaondolea wananchi adha kubwa ya miundombinu ya barabara.

SEHEMU YA TANO

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, naomba nihitimishe kwa kukushukuru na kukupongeza kwanza wewe Mheshimiwa Spika Dkt Tulia Ackson kwa kuliendesha Bunge kwa weledi Mkubwa Vilevile nimpongeze Mussa Azzan Zungu Naibu Spika kwanza kwa kuteuliwa kwake na nimtakie kila la kheri katika majumu yake. Pili, napenda kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba, Mb Waziri wa Fedha na Mipango na aliyekuwa Naibu Waziri wake Mheshimiwa Eng pamoja na Naibu Waziri wa Sasa Hamad Hassan Chande Mb. Hamad Yussuf Masauni, Mb kwa ushirikiano wao ambao wamekuwa wakitoa kwa Kamati katika kipindi chote cha vikao vya Kamati. Nawashukuru pia wataalam wote kutoka Wizara ya Fedha na Mipango ambao walishirikiana na Kamati.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati hii kwa umahiri, umakini na ushirikiano wao walionipatia wakati wote wa kutekeleza shughuli za Kamati. Aidha, nawapongeza kwa michango yao, maoni na ushauri ambayo imesaidia katika kuhakikisha kuwa Kamati inasimamia Serikali ipasavyo. Naomba kuwatambua Wajumbe hao kwa majina kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Daniel Baran Sillo, Mb – Mwenyekiti
2. Mhe. Omari Mohamed Kigua, Mb – M/Mwenyekiti
3. Mhe. Ali Hassan Omar King, Mb
4. Mhe. Issa Jummanne Mtemvu, Mb
5. Mhe. Oran Manase Njeza, Mb
6. Mhe. Josephati Sinkamba Kandege, Mb

7. Mhe. Leah Jeremiah Komanya, Mb
8. Mhe. Joseph George Kakunda, Mb
9. Mhe. Shally Josepha Raymomd, Mb
10. Mhe. Riziki Said Lulida, Mb
11. Mhe. Subira Khamis Mgalu, Mb
12. Mhe. Esther Nicholas Matiko, Mb
13. Mhe. Jonas William Mbunda, Mb
14. Mhe. Luhaga Joelson Mpina, Mb
15. Mhe. Mariam Madalu Nyoka, Mb
16. Mhe. Juma Hamad Omar, Mb
17. Mhe. Kwagilwa Reuben Nhamanilo, Mb
18. Mhe. Tarimba Gulam Abbas, Mb
19. Mhe. Amina Iddi Mabrouk, Mb
20. Mhe. Halima James Mdee, Mb
21. Mhe. Zaytun Seif Swai, Mb
22. Mhe. Mariam Nassoro Kisangi, Mb
23. Mhe. Dkt. Charles Stephen Kimei, Mb

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa lakini si kwa umuhimu, napenda kuishukuru Sekretarieti yote ya Bunge chini ya Uongozi thabiti wa Katibu wa Bunge Bi. Nanelwa Mwihambi, *ndc* kwa ushirikiano wao katika kufanikisha shughuli za Kamati, Mkurugenzi wa Idara ya Bajeti Ndg. Michael Kadebe, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Mathew Kileo, Makatibu wa Kamati Ndg. Emmanuel Rhobi, Ndg. Maombi Kakozi na Ndg. Wilfred Akasi kwa kuratibu vyema shughuli za Kamati pamoja na kutoa ushauri wa kitaalamu uliyowezesha kufanikisha kazi za Kamati. Aidha, napenda kuwashukuru Watendaji wote wa Idara na Vitengo katika Ofisi ya Bunge, kwa kuhakikisha kwamba shughuli za Kamati zinafanyika kama zilivyokuwa zimepangwa.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako tukufu sasa lipokee na kujadili taarifa hii na hatimaye kukubali maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa hoja.

Daniel Baran Sillo, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA BUNGE YA BAJETI

16 Februari, 2022

KIAMBATISHPO: NA 1:

**MALENGO NA MAKUSANYO HALISI
KUTOKANA NA MAREKEBISHO YA SHERIA YA FEDHA YA MWAKA 2021
KWA KIPINDI CHA MWEZI JULAI HADI DESEMBA, 2021/22**

Shilingi Milioni

Marekebisho ya Mfumo wa Kodi	Lengo la Mwaka	Lengo hadi Desemba	Makusan yo	Ufanisi %
Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura 148	-16,541.0	-8,270.5	-16,570.4	200.4%
Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye huduma za bima ya mifugo	-11.7	-5.9	-5.1	86.5%
Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye mikebe ya kubebea maziwa	-1,516.0	-758.0	-973.5	128.4%
Kusamehe Kodi la Ongezeko la Thamani kwenye kadi za kutengeneza vitambulisho vya taifa	-53.6	-26.8	-81.8	305.5%
Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye madini (precious metals) na makinikia yatakayoingizwa nchini kwa ajili ya kuchenjuliwa, kuongezewa thamani na kuuzwa kwenye masoko ya madini yanayotambulika nchini	-3.3	-1.6	-1.8	110.6%
kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye simu janja za mkononi (smart phones), vishikwambi (Tablets) na modemu (modems).	-17,824.4	-8,912.2	-17,077.2	191.6%
Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye vyumba vya ubaridi	-179.1	-89.5	-115.9	129.5%

Marekebisho ya Mfumo wa Kodi	Lengo la Mwaka	Lengo hadi Desemba	Makusan yo	Ufanisi %
Kufuta msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye taa zinazotumia umeme wa jua	2,443.6	1,221.8	1,351.3	110.6%
Kusamehe Kodi la Ongezeko la Thamani kwa Taasisi zisizo za kiserikali (NGO's), kwenye bidhaa na huduma zitakazotumika kwenye miradi inayotekelezwa na taasisi husika	603.3	301.7	333.6	110.6%
Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332	10,982.0	5,491.0	4,672.6	85.1%
Kupunguza kiwango cha chini cha kutoza Kodi ya Mapato yanayohusiana na ajira kutoka asilimia 9 hadi asilimia 8	-32,972.2	-16,486.1	-15,348.6	93.1%
Kutoza Kodi ya Zuio kwa kiwango cha asilimia mbili (2) kwenye malipo yanayohusisha mauzo ya mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi yanapouzwa kwenye kampuni na mashirika yote yanayojihusisha na usindikaji na ununuzi wa mazao	43,954.3	21,977.1	20,021.2	91.1%
Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147	-31,036.2	-15,518.1	-12,950.0	83.5%
kutoza Ushuru wa bidhaa wa asilimia 10 kwenye nyuzi na kamba za plastiki (synthetic fibres) zinazoingizwa kutoka nje ya nchi au kuzalishwa hapa nchini	1,914.3	957.1	269.6	28.2%
Kupunguza Ushuru wa bidhaa kwenye bia zisizo na kilevi zenye HS Code 2202.91.00 kutoka shilingi 561 hadi 500	-7,459.5	-3,729.7	-3,975.9	106.6%
Kuanzisha tozo ya Ushuru wa bidhaa kwa kiwango cha asilimia 10 kwenye pikipiki zilizotumika kwa zaidi ya miaka 3 zinazoingizwa nchini	263.7	131.9	140.6	106.6%
Kuongeza kodi inayotozwa kwenye konyagi na mvinyo kwa asilimia 30	50,526.1	25,263.1	25,743.1	101.9%
Kupunguza Ushuru wa Bidhaa kwenye bia zinzotengenezwa kwa kutumia shayiri iliyozalishwa hapa nchini kutoka shilingi 765 hadi shilingi 620	-76,280.8	-38,140.4	-35,127.3	92.1%
Sheria ya usimamizi wa forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya	-32,626.4	-16,313.2	-16,460.0	100.9%

Marekebisho ya Mfumo wa Kodi	Lengo la Mwaka	Lengo hadi Desemba	Makusan yo	Ufanisi %
mwaka,2004				
Viwango vya Pamoja vya Ushuru wa Forodha	-32,626.4	-16,313.2	-16,460.0	100.9%
Marekebisho mengine ya kodi	1,563,690.7	781,845.3	443,458.7	56.7%
Kupandisha kiwango cha chini cha idadi ya waajiriwa wanaostahili kulipiwa kodi kutoka 4 wa sasa hadi 10	-13,764.6	-6,882.3	-5,898.1	85.7%
Kutoza ushuru wa 10% kwenye mauzo ya nje kwa mabaki ya kopa na vyuma chakavu	312.4	156.2	95.3	61.0%
kupunguza ada ya usajili wa magari kwa namba binafsi kutoka shilingi 10,000,000 hadi shilingi 5,000,000 kila baada ya miaka mitatu.	270.7	135.4	128.7	95.1%
Punguza ada ya matangazo, kwa Mabango yanayowaka 15,000, Mabango yasiyowaka 13,000 na Matangazo ya kieletroniki 15,000	-6,287.7	-3,143.8	-3,841.8	122.2%
Kupunguza kiwango cha kodi kwenye zawadi ya ushindi (Gaming tax on Winnings) kutoka asilimia 20 hadi asilimia 15 kwenye Michezo ya kubahatisha ya ubashiri wa matokeo ya michezo (Sports betting)	-13,953.2	-6,976.6	-6,606.8	94.7%
Kutoza Kodi ya michezo ya kubahatisha kwa asilimia 10 ya mapato ghafi kwenye michezo ya kubahatisha iliyo chini ya majaribio.	560.1	280.1	265.2	94.7%
Kutoza kodi ya michezo ya kubahatisha kwa asilimia 10 ya mapato ghafi kwenye michezo ya kubahatisha inayoendeshwa kwa kompyuta (Virtual Games);	14,365.2	7,182.6	6,801.9	94.7%
Kuongeza viwango vya ushuru wa stempu kutoka Tz 500 mpaka 2000	2,500.9	1,250.4	572.7	45.8%